

Könyvismeret házi dolgozat

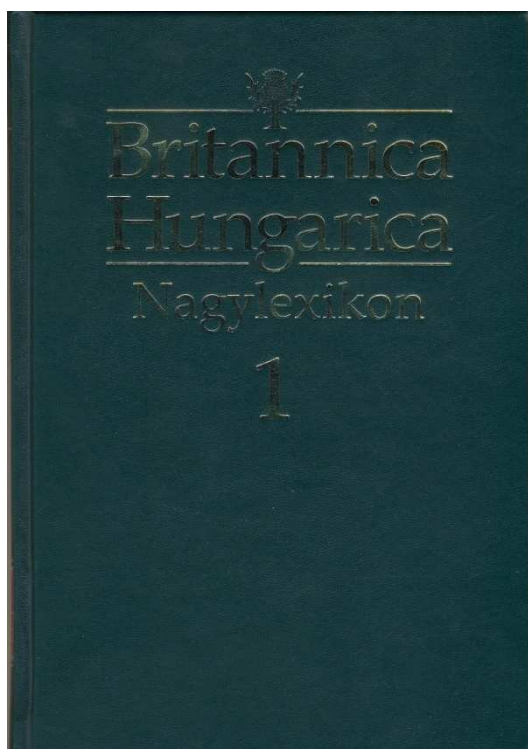
Az Új magyar lexikon (1960) és a Britannica Hungarica (2012)
első köteteinek összehasonlítása
formai szempontok alapján

Készítette: Ancsin Zsuzsanna

Konzulens: Buda Attila

PPKE kiadói szakember, I. évfolyam

Budapest, 2012. május 20.

A könyv címe: Britannica Hungarica Nagylexikon

Kiadó: Kossuth Kiadó

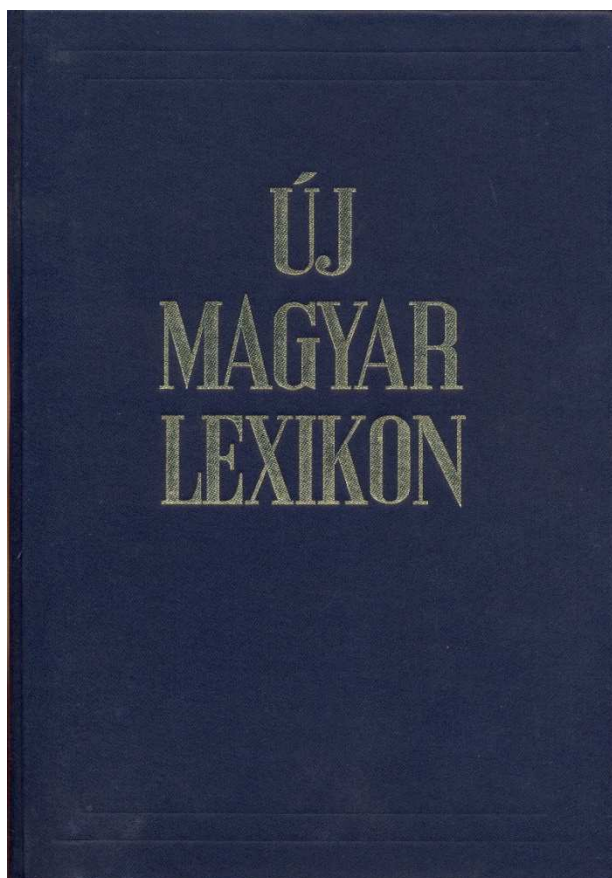
Megjelenés éve: 2012

Oldalak száma: 416

Méret: 170x240 mm

Kötés: keménykötés, cérnafűzés

Papír: ofszet

A könyv címe: Új magyar lexikon

Kiadó: Akadémiai Kiadó

Megjelenés éve: 1960

Oldalak száma: 536

Méret: 200x290mm

Kötés: keménykötés, cérnafűzés

papír: ofszet és műnyomó

Az elmúlt két-három évszázadban a lexikonok értékét a hitelesség adta, ami talán ma sincs másképp. Megjelenésükben, időszerű adataikban változnak ugyan, ám tényszerűségük marad. Az Új magyar lexikon és a legújabb Britannica Hungarica Nagylexikon megjelenése között ötven év telt el. Sok hasonlóságot mutatnak, például a tördelési elvben és a szerkesztésben, de számos különbség is felfedezhető az esztétikai kivitelezés és a tartalom aktualitása terén. Vegyük szemügyre alaposabban a két kötetet.

A BORÍTÓ

A Britannica Hungarica keménytáblás borítója mélyzöld műbőröt kapott, amelyen a két sorba szedett főcím aranyozott betűkkel jelenik meg. A szintén keménytáblás Új magyar lexikon sötétkék szövethátborításban került az olvasó elé, és a három sorban és azonos betűmérettel szedett cím itt is aranyozott külsőt kapott. A Britannica Hungarica esetében a két sorba szedett címsor egy-egy lénia közé került, a felsőt megtöri a kiadvány logója, a bogáncs grafikája. A cím alatt néhány fokozattal kisebb betűméretben megtaláljuk a kiadvány műfaji megjelölését – „Nagylexikon” – alatta pedig a főcímmel megegyező betűméretben a sorozatszámot.

Az Új magyar lexikon borítója nem tartalmaz egyéb információt: minden egyéb üzenet a könyv egyenes gerincén olvasható. Ha felülről lefelé haladva tekintünk végig a gerincen, a következőket találjuk: legfelül piros alapon a lexikon címe jelenik meg horizontálisan szedve, alatta az adott kiadványban található szócikkek alfabetikus besorolása, ezt követi a sorozatszám, majd az Akadémiai Kiadó logója. A különböző információegységeket négysoros aranyozott lénia választja el egymástól. A Britannica Hungarica gerincének szerkesztése ettől merőben eltér. Az íves gerincen fent visszaköszön a sorozat logója, majd következik a cím, lentől felfelé nyomtatott betűkkel. Ennél a kiadványnál a gerinc alsó ötödében feltüntetett sorozatszám és a betűrendes besorolás kap vörös háttérrel aranyozott lénia között. Legalul a Kossuth Kiadó logója található. A B4-es oldal a lexikonokra jellemző módon mindkét esetben üres maradt.

AZ ELŐZÉK ÉS A CÍMNEGYED

A Britannica Hungarica *előzéke* fehér színű és minden oldalán vákát. Az Új magyar lexikon előzéke halványkék színű, a tükör közepén, kissé feljebb igazítva az Akadémiai Kiadó logóját találjuk világoszöld tónusban.

Az újonnan megjelent lexikon *szennycímoldalának* felső harmadában megismétlődik a cím és a műfaji besorolás a borítóéval megegyező léniaikkal és a bogáncs grafikájával. Az arányok megtartása mellett a betűméret itt valamivel kisebb. A szennycímoldal hátoldala szinte teljes

egészében várak, kivéve az oldal legalsó negyedét, ahol középre igazítva megjelenik a „Metropol könyvtár” logója, utalva a Kossuth Kiadó és a Metropol együttműködésére a sorozat megjelentetése kapcsán. Az Új magyar lexikon szennycímoldalának felső ötödében három sorban olvasható a cím a borítón megjelenő betűméret töredékében. A címoldal verzója várak.

A Britannica Hungarica *címoldalán* a borítóéval megegyező betűméretben találjuk a címet, ugyanazokkal a léniákkal és a virágos logóval. Az arányokat figyelembe véve a sorozatszám itt esztétikai szempontok miatt néhány milliméterrel lejjebb került, alatta a kötet aktuális betűrendjét találjuk. Az oldal alján a tükör közepére igazítva „Kossuth Kiadó” olvasható. Az Új magyar lexikon címoldalának felső negyedében középre igazítva olvasható a cím három sorban, alatta a sorozatszám és a betűrendes besorolás, kissé lejjebb a változatlan utánnyomás sorszáma (itt a nyolcadik). Az alsó negyedben található a kiadó neve, logója és a kiadás helye.

Az idén megjelent nagylexikonban a *copyright oldal* a kiadás alapjául szolgáló angol nyelvű kötet és a jogtulajdonos adataival, illetve a külföldi menedzsment tagjainak nevével kezdődik. Az oldal középső harmadában következik a Kossuth Kiadó munkatársainak és azok feladatainak felsorolása. A magyar kiadáshoz szükséges munkafázisok mind kapitálissal jelennek meg, míg a feladatot elvégző munkatársak nevei a kenyérszövegben szereplő betűtípusban és méretben. Ez alatt találjuk az ISBN számot, és a felhasználási szerződést angol illetve magyar nyelven. Az információk sorát a nyomda legfontosabb adatai zárják. Az Új magyar lexikon copyright oldalának felső harmadában tüntették fel a szerkesztőbizottság tagjainak nevét. Az alsó negyedben találjuk az ISBN számokat a kolofonadatokkal együtt.

AZ ELŐSZÓ

A Britannica Hungarica nem él az előszó jogával, helyette egy rövid, fél oldal terjedelmű használati útmutatóval indít az ötödik oldalon. Itt olvashatunk a kiadványban használt betűrendes besorolás szabályairól, a távol-keleti nevek átírásakor érvényesített rendszerről, továbbá a kereszthivatkozások különféle jelöléseiről. Az utolsó bekezdés felhívja a figyelmet arra, hogy a közismert rövidítéseken túl az olvasó nem talál a kiadványban egyéb rövidítéseket, így rövidítésjegyzéket sem. A leírás két oszlopba lett betördelve, ami előrevetíti a főszöveg tördelési elvét.

Az Új magyar lexikon ezzel szemben előszóval kezdődik, ami sorkizárt tördelésben fut végig az ötödik oldalon, és folytatódik a hatodik oldal felső negyedében. A hetedik oldal a *Hogyan használjuk az Új magyar lexikont?* című résszel kezdődik, ami a tizedik oldal kétharmadáig tart. Külön alfejezetet kap a címszó, a cikkek felépítése, a lexikonban használt kiejtésjelölési rendszer, illetve a címszavak nyelvi eredetének jelölése. Ezen alfejezetcímek betűmérete megegyezik

a kenyérszövegével, ám kövéren szedve, akárcsak a később következő szócikkek. Az előszóhoz hasonlóan az egész fejezet sorkizárt formát kap, ezzel jól elkülönül a későbbi, két hasábra tördelt főszövegtől. A tizenegyedik oldalon a *Rövidítések és jelek* című rész következik három számozott alfejezettel. E címek mindegyike kurzívan szedett. A rövidítések két hasábrban jelennek meg, kivéve a harmadik *3. A szöveg közti térképekben használt jelek* című rész tartalmát, ahol valószínűleg a grafikai jelek feltüntetése miatt az információ egy mindent magába foglaló keretben kapott helyet.

AZ ÉLŐFEJ ÉS EGYÉB TÁJÉKOZÓDÁST SEGÍTŐ ESZKÖZÖK

A frissen megjelent lexikon kenyérszövege a hetedik oldalon indul. A betűrend első betűje – az „A” - az oldal felső egy hatodában, barnás-piros színben jelenik meg egy néhány fokozattal halványabb, de azonos színű állított téglalapban, ami a tükörből kifut a lap széléig. Az „A” betű mérete megegyezik a borítón megjelenő betűk fokozatával, bár annak típusa eltérő. A nyolcadik oldaltól kezdődően többféle megoldás is segíti az olvasót a tájékozódásban: elsősorban az élőfej, ami folyamatosan mutatja, hogy az adott oldal melyik szócikkkel kezdődik. Az élőfej a szedéstükörből néhány milliméternyire kifut a margóra, páros oldalon balra, páratlan oldalon pedig jobbra.

Az Új magyar lexikon főszövege a tizenhatodik, számozatlan oldalon kezdődik. A főszöveg az oldal tetején, annak második negyedénél indít, amit néhány milliméterrel előz meg a középre igazított „A” betű, jelezve a szócikkek kezdőbetűjét. Ennek betűmérete csupán néhány fokozattal nagyobb a kenyérszöveg betűinek méreténél.

Az élőfej betűtípusa az Új magyar lexikonban is megegyezik a címszavakéval. Meg kell azonban jegyezni, hogy az egyes oldalakon az élőfej itt több adatot is tartalmaz. Az oldalon szereplő első címszó a tükörben balra, míg az utolsó jobbra van igazítva, és a kettő között található az oldalszám. Az élőfej egészét egy egyenes vonal választja el a kenyérszövegtől. A Britannica Hungarica oldalszámozása a lap alján követhető nyomon, a vágáshoz igazítva.

A Britannica Hungarica egy másik szembeötlő, eligazodást segítő eleme egy 11x16mm-es barnás-piros tónusú téglalap, ami minden oldal legfelső negyedében a margó szélére lett igazítva, és ami szintén kifut a tükörből a lap széléig. Benne kilencven fokkal jobbra elforgatva az adott oldalon szereplő első szócikk első három betűje található, pl. AAC, AAL. A Britannica áttekinthetőségét nagyban megkönnyíti a *színek használata*: az élőfej, a margóra illesztett és a betűrendet jelölő kis téglalap, valamint a szócikkek főszavának barnás-piros tónusa látványosan kiemelkedik a fekete-fehér szövegből.

A KENYÉRSZÖVEG

A Britannica Hungarica *címszavai* nemcsak színükben és vastagságukban, de betűtípusukban is különböznek a főszöveg ilyen jellegű paramétereitől. A főszöveg margójától egy betűnyi mérettel kifolynak balra a margóra, míg az Új magyar lexikon címszavai behúzással indítják a szócikkeket, így különítve el azokat egymástól. Maguk a szócikkek az Új magyar lexikon oldalain kevésbé áttekinthetőek, mint az idén megjelent lexikonban: a szócikkeket apróbb betűvel és kisebb sortávolsággal tervezték, ami kissé nehézkessé teszi a keresést. Az egyes címszavak vastagon szedve jelennek meg, ám a betűtípus nem tér el a kenyérszövegétől.

A *szócikkek szerkesztése* is eltérő képet mutat a két kötetben. Az Új magyar lexikon minden egyes szócikke egyetlen bekezdésbe tömörül. Kivételt ez alól az olyan, több oldal terjedelmű szócikkek képeznek, mint például az országokat bemutató szemelvények, ahol külön bekezdésbe tördelték a földrajzi viszonyokra, történelemre, államformára, közoktatásra, stb. vonatkozó információkat. E címszavak a behúzás mellett kapitálissal lettek szedve, ezzel is segítve a tájékozódást.

A Britannica Hungarica nagyvonalúbban kezeli a szócikkekben belüli bekezdések használatát, ami átláthatóbbá teszi a szöveggépet, és az olvasást is megkönnyíti. A szócikkekben belül a címszó egyéb szinonimáját (pl. akvarell más néven VÍZFESTMÉNY), személyek esetén álnevet vagy születési nevet (pl. Akutagawa Ryunosuke álnevén SHOKODO SHUJIN), földrajzi neveknél pedig más ismertebb nevet (pl. Alacsony-Himalája más néven BELSŐ-HIMALÁJA VAGY KÖZÉPSŐ- HIMALÁJA) kapitálissal tüntettek fel. A leghosszabb cikkek itt is a földrajzi egységeket (kontinenseket, országokat) bemutató szócikkek, melyek tagolása hasonlít az Új magyar lexikonéra azzal a különbséggel, hogy a bekezdéseket indító címszavak (természeti viszonyok, népesség, politikai és társadalmi viszonyok, történelem stb.) kurziválva segítik az olvasót az eligazodásban. A kereszthivatkozásokon kívül kurziválva találjuk még az irodalmi művek címét és a címszavak más nyelven történő feltüntetését.

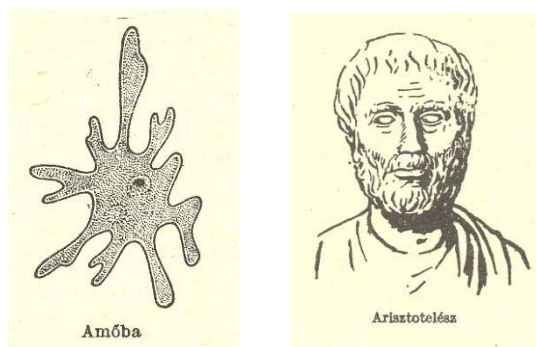
Az Új magyar lexikon szerkesztői szívesebben éltek a *kereszt-hivatkozások* kínálta lehetőséggel. A címszót követő kettőspont ilyenkor egy vízszintes nyíllal folytatódik, az pedig a kurzívval szedett hivatkozással. A Britannica Hungaricában hivatkozások kisebb számban fordulnak elő. Ha mégis, akkor a címszót követő „lásd” után szintén kurzívan jelenik meg a hivatkozás.

A *szócikkek hosszúsága* eltérő optikai hatást kelt a két lexikonban. A Britannica Hungaricában a kisebb szedéstükör és a könnyebb olvashatóságot biztosító betűméret

következtében az egyes szócikkek hosszabbnak tűnnek, mint a másik lexikonban, valójában azonban az egyik nem kevésbé informatív és részletgazdag, mint a másik.

AZ ILLUSZTRÁCIÓK

Az Új magyar lexikon illusztrációi kivétel nélkül grafikai ábrák. Akadnak közöttük portrék, műszaki szerkesztési rajzok, térképek, növények, anatómiai rajzok stb. Körülbelül száz oldalanként négyoldalas műnyomó mellékletet találunk fekete-fehér fotókkal, ahol minden oldal egy-egy téma köré csoportosul, pl. bányászat, balett, magyar népi bútorok, stb. Ezek mindegyike számozatlan és az oldalszámozásba nem számítanak bele. Színes térkép-melléletek is előfordulnak a kötetbe fűzve, azonban találunk olyan kétoldalas térképet is, amely egy már meglévő oldalra lett ráragasztva.

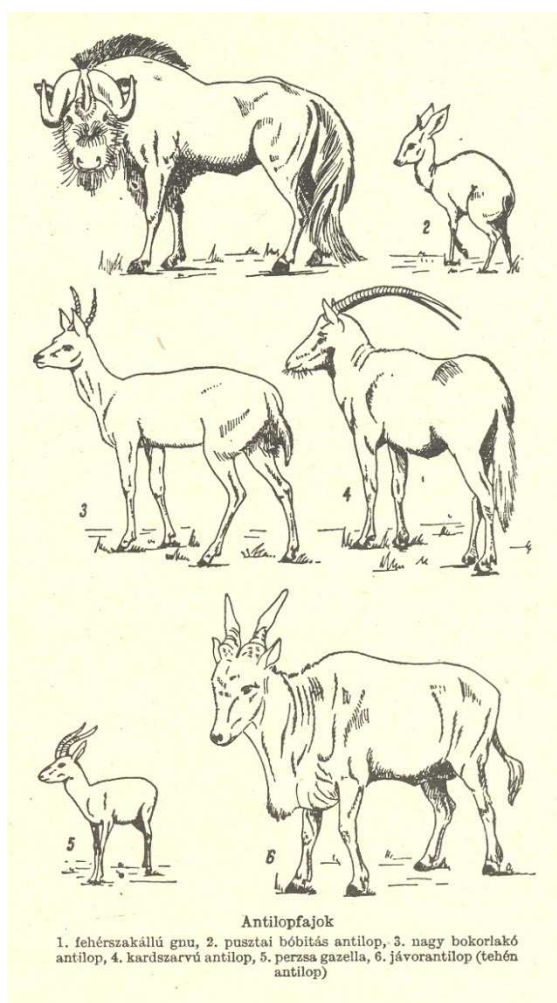
A Britannica Hungarica majdnem minden oldalpárján találunk egy-két, esetleg három fotógráfiát, ami lazábbá teszi a kenyérszöveg összképét. Az Új magyar lexikonban ezzel szemben két-három oldalpár után találunk egy vagy akár négy-öt illusztrációt is egyszerre, ami mégsem zavaró, hiszen a felhasználó a lexikont nem oldalról oldalra haladva olvassa.

A Cézanne Múzeum Aix-en-Provence-ban

A rozmároknál a hímek és a nősténynek is van agyara

A képaláírások az Új magyar lexikonban a rajzok alatt, álló betűkkel lettek megjelenítve. A Britannica Hungarica képmagyarázatai kurzíválva előfordulnak a képektől balra vagy jobbra, illetve az alatt is.

A fotográfia jogi, tulajdonost jelölő hivatkozásai mindig a kép jobb vagy bal oldalán, alulról felfelé olvashatók. Ezek betűmérete a legkisebb az összes felhasznált betűméret közül, és előfordul, hogy a tükrön kívülre esnek.

Louisa May Alcott – George Healy portréja, a Louisa May Alcott Memorial Association gyűjteményében, Concord, Massachusetts

A LEZÁRÁS

A Britannica Hungarica kötete a 415. oldalon ér véget. Ennek hátoldalán a tükrözés közepéig igazítva az oldal alsó harmadában a kiadó megjegyzését találjuk: „*A kötet szerkesztése lezárult 2012. március 1-én.*” Alatta a Kossuth Kiadó neve, webcíme, e-mail címe valamint a Britannica nagylexikon webcíme olvasható. Az oldal legalján a kötet árával, vonalkóddal és az ISBN számmal zárul a könyv, amit már csak az előzőek követ.

Az Új magyar lexikon főszövege páros oldalon ér véget, amit közvetlenül a halványkék előzőek követ. Ez a megoldás esztétikailag talán kevésbé elegáns, mint az Britannica Hungarica lezárása.

Az Új magyar lexikonnak hat kötete jelent meg 1959 és 1962 között. Két kiegészítő kötet látott napvilágot először 1972-ben majd 1981-ben. 1983-ban egy tizenhat oldalas tűzött „kiegészítő füzet” is megjelent, ami kiegészítéseket és helyesbítéseket tartalmaz az összes addig megjelent kötet címszavaihoz. Ez a lexikon tartalmában, relevanciájában mára erőteljesen elavult. A Britannica Hungarica Nagylexikon huszonnégy kötetben jelenik meg várhatóan 2012 és 2014 között, és bár az internet korában a vállalkozás szempontjából kockázatot jelent egy lexikonsorozat megjelentetése, a szerkesztők úgy gondolják, hogy a világháló ellenőrizetlen információáradatával szemben megbízható tudást adnak az olvasó kezébe, ami még mindig értéket képvisel világunkban. Esztétikus, méretéből adódóan könnyen forgatható és jól áttekinthető kiadvány.